

Wetenschap&Onderzoek

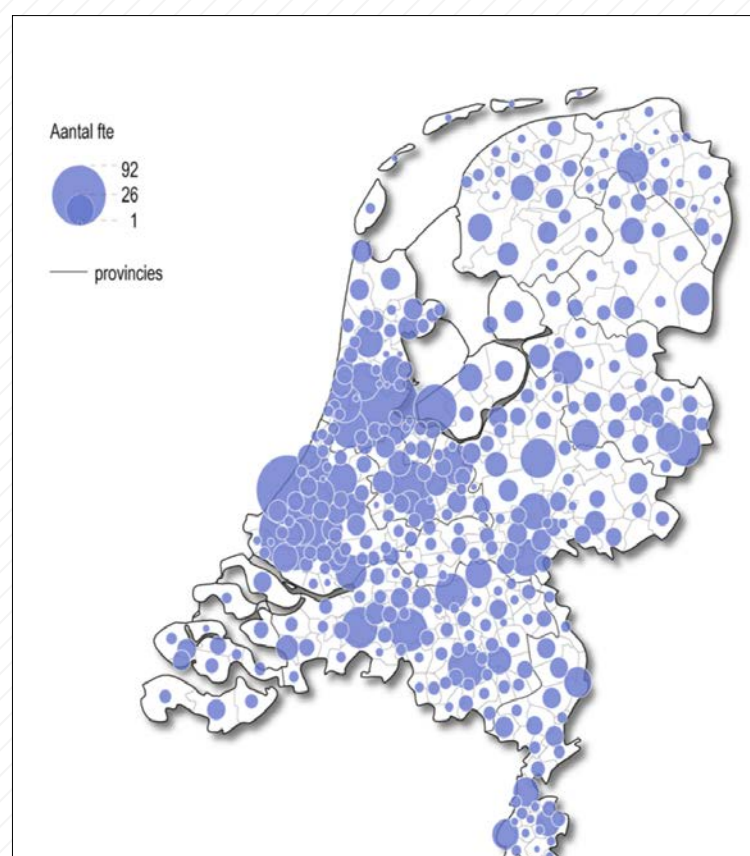
Lokale effecten van het programma Sport en Bewegen in de Buurt

Minister Schippers heeft in het Wetgevingsoverleg Sport van 23 november 2015 verslag gedaan van de voortgang in het programma Sport en Bewegen in de Buurt (SBB). Onder verwijzing naar de *Voortgangsrapportage Monitor Sport en Bewegen in de Buurt 2015* (Pulles e.a. 2015) meldt de minister in de *Voortgangsbrief Sport* (VWS 2015) dat het programma SBB goed is verankerd. 371 van de 393 gemeenten doen aan het programma mee. Dat het gemeenten niet altijd lukt om bij derden cofinanciering voor de buurtsportcoaches te vinden en dat het aan inzicht in de resultaten van de inzet van buurtsportcoaches op het lokale niveau ontbreekt, zijn aandachtspunten. De minister laat daarbij weten dat een effectonderzoek in een representatieve steekproef van gemeenten wordt uitgevoerd, waarvan de resultaten in 2017 beschikbaar zullen komen. Op basis van bevindingen uit eerdere tussenrapportages zijn bij de regeling Sportimpuls diverse verbeteringen doorgevoerd en is de kwaliteit van de projecten toegenomen. Ook hier is de financiële borging van de projecten een aandachtspunt. De minister laat tot slot weten dat het programma SBB met twee jaar wordt voortgezet (tot en met 2018). Om “te toetsen of het ingezette beleid ook doelmatig en efficiënt is” wordt een evaluevaluatie uitgevoerd. De resultaten van de evaluatie kunnen in 2017 voor het ontwerpen van een nieuw beleidskader sportparticipatie worden gebruikt.

DOOR HUGO VAN DER POEL, CAROLINE VAN LINDERT EN INE PULLES

Het overheersende beeld is dat het programma SBB inmiddels goed is geland. Partijen uit het land maken dankbaar gebruik van de regelingen, maar er is zorg over de continuïteit. Buurtsportcoaches en Sportimpuls-projecten zijn en blijven (deels) afhankelijk van rijks-subsidies.¹ Blijven die middelen in de toekomst beschikbaar? Hoe zeker is de lokale cofinanciering voor de buurtsportcoaches? Is er financiële borging voor de Sportimpuls-projecten als na twee jaar de rijkssubsidie wegvalt? De vraag naar de effectiviteit hangt hiermee samen. Naarmate duidelijker kan worden aangetoond dat de inzet van buurtsportcoaches en de uitvoering van Sportimpuls-projecten effectief (en doelmatig) zijn, moet het eenvoudiger zijn om andere financieringsbronnen aan te boren als de SBB-subsidies wegvallen.

FIGUUR 1 OVERZICHTSKAART AANTAL TE REALISEREN FTE AAN FORMATIEPLAATSEN BUURTSPOORTCOACHES* PER GEMEENTE IN 2015.

* Dit is inclusief combinatiefunctionarissen (voor cultuur).
Bron: Gemeentefonds, bewerking RIVM, www.volksgezondheidszorg.info/sport/sportopdekaart.

Voorstudie effectmeting

In een voorstudie (Van Lindert e.a. 2014) is duidelijk geworden dat het niet zo veel zin heeft om het effect van het programma SBB, meer in het bijzonder de inzet van buurtsportcoaches, één op één af te meten aan veranderingen in de landelijke sportdeelname of een soortgelijke uitkomstmaat. Het is methodisch onuitvoerbaar, omdat een nulmeting en controlegroep ontbreken. En het is empirisch onwaarschijnlijk dat een effect meetbaar is, omdat het effect van het relatief kleine SBB-budget wegvalt tegen de effecten van het totale budget dat op sport wordt ingezet, ook vanwege de effecten van ander beleid (zoals het stoppen met publiekscampagnes gericht op volwassenen en de decentralisaties in het sociale domein) en maatschappelijke ontwikkelingen, zoals de vergrijzing en de economische crisis. Het is daarbij beleidsmatig vreemd, omdat de middelen voor de buurtsportcoach van het Rijk via het gemeentefonds bij de gemeenten terecht komen, die vervolgens zestig procent cofinanciering moeten regelen en de buurtsportcoach kunnen inzetten op een wijze die lokaal het beste past. Met andere woorden: niet alle buurtsportcoaches doen hetzelfde werk, worden voor dezelfde doelstellingen ingezet en zullen bijdragen aan veranderingen in dezelfde uitkomstmaat. Gegeven deze bezwaren tegen een ‘traditionele’ en landelijke effectmeting lijkt het zinniger om ‘effecten’ te zien als de mate waarin het programma SBB leidt tot blijvende veranderingen in lokale sportpraktijken.

De vormgeving van sportpraktijken

Sport benaderen als praktijk heeft als voordeel dat dit een multidisciplinaire aanpak impliceert, waarbij wordt gekeken naar de veranderingen in sterkte van de verbindingen tussen de verschillende samenstellende delen, tegen de achtergrond van het idee dat het geheel (de praktijk) meer is dan de som der delen. Shove e.a. hebben een sterk vereenvoudigd model ontwikkeld van de benadering van sociale fenomenen als praktijken, dat goed als uitgangspunt kan dienen. Shove e.a. stellen dat “*practices emerge, persist and disappear as links between their defining elements are made and broken*” (2012, 21). Uitgevoerde praktijken (*practice-as-performance*) zijn waarneembare bundels van activiteiten. Ze kunnen opkomen (*emerge*), in min of meer dezelfde vorm telkens opnieuw worden uitgevoerd (*persist*) en weer verdwijnen (*disappear*), afhankelijk van het continueren of stoppen van het reproduceren van de verbindingen tussen de samenstellende delen van de praktijk.

Samenstellende delen

Volgens Shove e.a. zijn die samenstellende delen ruwweg in drie groepen elementen in te delen: materiële componenten, competenties en betekenissen. Onze vraag wordt nu hoe het programma SBB van invloed is op de verbanden tussen de elementen die sportpraktijken vorm geven. Een paar voorbeelden: wanneer de subsidie van de Sportimpuls inhoudt dat er tijdelijk meer geld is (een verandering in een van de materiële componenten van de praktijk) en verder verandert er niets, dan is er een grote kans dat de praktijk weer terugvalt naar de oude manier van functioneren als deze middelen ophouden met stromen. Worden de subsidiemiddelen daarentegen gebruikt om de vaardigheden van organisatoren van sportactiviteiten te verbeteren (onderdeel van de component competenties), dan is mogelijk een blijvende verandering bewerkstelligd. Deze nieuwe competenties kunnen immers ook na het wegvallen van de subsidie van invloed blijven op het functioneren van de praktijk, als op basis van verbeterde organisatorische vaardigheden blijvend andere, meer of betere verbanden tussen de samenstellende delen kunnen worden vormgegeven. Denk aan het verschil tussen iemand geld geven of hem leren om zelf geld te vinden. Kan nu ook nog een duidelijk oorzakelijk effect worden aangetoond van een Sportimpuls-project of de inzet van een buurtsportcoach op bijvoorbeeld sportdeelname van kansarme groepen, dan neemt de betekenis van de praktijk toe, en daarmee de wenselijkheid of noodzaak om in de samenstellende delen en verbanden tussen die delen te blijven voorzien.

Naar lokale effectmeting

Op grond van het voorgaande beschouwen we het landelijk beleid als effectief als op het lokale niveau de inzet van buurtsportcoaches en Sportimpuls-projecten tot blijvende veranderingen leidt, passend bij de lokaal gedefinieerde doelstellingen. De inzet van buurtsportcoaches is effectief als dit leidt tot een blijvende verandering in de vormgeving van lokale sport(beleids)praktijken. Dat kan een blijvende verandering in sport- en beweeggedrag op individueel niveau zijn, maar kan ook betekenen (afhankelijk van wat lokaal als doelstelling is geformuleerd) dat bijvoorbeeld samenwerking tot stand is gekomen tussen zorginstellingen en sportverenigingen of dat het sportaanbod bij scholen is verbreed en/of een kwaliteitsimpuls heeft gekregen. Iets algemener geformuleerd is de vraag of de regeling buurtsportcoaches ertoe leidt dat in het lokale beleid minder accent wordt gelegd op accommodaties (de hardware), en meer op organisatorisch vermogen (orgware) en nieuw, doelgroepgericht aanbod (software). Sportimpuls-projecten kunnen effectief zijn op individueel niveau, wanneer projecten aanzetten tot blijvend ander sport- en beweeggedrag. Het verplichte gebruik van beschreven projecten van de Menukaart Sportimpuls moet hieraan bijdragen.

De zorg over de financiële borging is in beide gevallen dat een materiële component uit de sportpraktijk, die de impuls tot gedragsverandering geeft, in omvang afneemt of geheel wegvalt. In beide gevallen houdt dit in dat voor een blijvende verandering in een sportpraktijk,

het beleid ook moet ingrijpen op de competenties en betekenisgeving in de betreffende sportpraktijk. Die dienen zodanig te veranderen, dat ze ofwel het verlies aan financiën kunnen compenseren, ofwel uitgerust zijn om alternatieve financiële bronnen aan te boren. Een voorbeeld van het eerste is dat bij een sportvereniging vrijwilligers over de kennis en vaardigheden gaan beschikken waarvoor gedurende het project met subsidiegeld een professional werd ingehuurd. Een voorbeeld van het tweede is dat de impuls ertoe leidt dat competenties worden ontwikkeld om projecten financieel zelfvoorzienend te laten zijn of sponsoren aan projecten te binden.

Het door de minister aangekondigde "effectonderzoek in een representatieve streekproef" van gemeenten wordt in de komende anderhalf jaar uitgevoerd door het Mulier Instituut en acht hogescholen (Hanzehogeschool, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, Fontys Hogescholen, Windesheim, Hogeschool Inholland, Hogeschool van Amsterdam, HZ University of Applied Sciences en De Haagse Hogeschool). Het eindrapport zal in het najaar van 2017 verschijnen. ●

Hugo van der Poel, Caroline van Lindert en Ine Pulles zijn werkzaam bij het Mulier Instituut.

Bronnen

Lindert, C. van, R. van den Dool, M. Leijenhorst, I. Pulles & H. van der Poel (2014), *Vorstudie effectmeting buurtsportcoaches 2014*, Mulier Instituut, Utrecht.

Pulles, I., C. van Lindert & H. van der Poel (2015), *Voortgangsrapportage Monitor Sport en Bewegen in de Buurt 2015*, Mulier Instituut, Utrecht.

Shove, E., M. Pantzar & M. Watson (2012), *The Dynamics of Social Practice. Everyday life and how it changes*, SAGE, Los Angeles, etc. VWS (2015), *Voortgangsbrief Sport*, TK, vergaderjaar 2015-2016, 30234, nummer 141.

1. De Sportimpuls (9 miljoen euro rijksbudget in 2015) biedt subsidie voor lokale sport- en beweegaanbieders (vooral sportverenigingen) voor projecten met een maximale looptijd van twee jaar, die als doel hebben mensen langdurig in beweging en aan het sporten te krijgen. Daarbij wordt vooral gedacht aan mensen die niet of nauwelijks sporten of bewegen en die met een tijdelijke prikkel (het gesubsidieerde project) tot een structurele gedragsverandering op individueel niveau (van niet bewegen/sporten naar structureel wel bewegen/sporten) dienen te worden verleid. Bij de regeling ter bevordering van de aanstelling van buurtsportcoaches gaat het in 2015 om 58 miljoen rijksbudget, vermeerderd met 87 miljoen aan lokale middelen.

Column

Een beetje meer denken

1 KOEN BREEDVELD

Je kan tegenwoordig geen sportbeleidsnota meer open slaan of er wordt gesproken van "de sportconsument". Die eist service, kwaliteit, klantgerichtheid, flexibiliteit en shopt naar hartenlust van sport naar sport. Een uitdaging kortom voor de vereniging, die uiteraard niet voldoende flexibel is en te weinig oog heeft voor kwaliteit. Daarnaast zou het sportconsumentisme de bijl aan de wortel zijn van de vereniging, met zijn afhankelijkheid van toegewijde vrijwilligers.

In zijn proefschrift *From participation to consumption* veegt Jan-Willem van der Roest de vloer aan met dit simplistische denken. Ook in zogeheten 'moderne' verenigingen spelen vrijwilligers een belangrijke rol. De leden van die verenigingen zijn niet 'consumentistisch' dan leden van klassieke verenigingen, en er is volgens Van der Roest nauwelijks bewijs dat leden van sportverenigingen zich in toenemende mate consumentistisch opstellen.

Nu valt op die laatste stelling nog wel wat af te dingen – zie de opmars van de fitnessindustrie – maar afgezien daarvan heeft Van der Roest een punt: we denken veel te eendimensionaal en doen geen recht aan de complexiteit van de realiteit. We plakken labels op zaken die veelzijdig zijn en leggen relaties tussen kwes-

ties die geen verband houden. Individualisering betekent niet dat mensen niet sociaal meer zijn, het betekent dat ze zelf vorm willen geven aan hun sociabiliteit. Individualisering is ook niet per se een bedreiging voor een sportclub, het uiteenvallen van veel andere verbanden biedt juist kansen voor de sport met al zijn verbindingskracht. En langs dezelfde band: privatisering betekent niet alleen meer commercie, maar ook meer zelfredzaamheid en daarmee vrijwilligerswerk. Geen tijd is zelden een reden om niet aan sport te doen, maar geeft aan dat sport laag op het prioriteitenlijstje staat. Commercie in de sport is niet van nu, maar staat aan de oorsprong van de moderne sport.

De werkelijkheid is complex. Dat vereist een zorgvuldige analyse. Die tijd gunnen we ons steeds minder. We beschikken over meer informatie dan ooit, maar nemen nauwelijks de tijd om die tot ons te nemen. Maar wie aan de oppervlakte blijft, dringt niet door tot de kern. De sport is meer van het doen dan van het denken, hoorde ik ooit iemand zeggen. Maar een beetje meer denken laat je zo veel meer doen.

Koen Breedveld
Directeur Mulier Instituut